

Elukestev õpe peab kaasama võrdselt nii kõrgharitud inseneri kui ka vähese haridusega lihttöölise

Kirsti Melesk ja Märt Masso

PÕHISÕNUMID

- Täiskasvanuhariduses osalemise määr on Eestis kiiresti kasvanud, mistõttu oleme jõudnud Euroopa riikide seas kõrgele kohale.
- Kulutused haridusele peegeldavad ka täiskasvanuhariduse tugevust – haridussüsteemi investeeringud aitavad ületada Euroopa riikide hariduslõhesid ka täiskasvanuõppes.
- Innuka osalusega täiskasvanuõppes oleme jõudnud punkti, kus on vaja rohkem pöörata tähelepanu ligipääsule ja ebavõrdsuse vähendamisele.
- Kuue aastaga on õnnestunud mõnevõrra ühiskonnarühmade ebavõrdsust täiskasvanuõppes vähendada, ent siiski omandavad uusi teadmisi ja oskusi peamiselt kõrgharidusega täiskasvanud ja naised. Vähema haridusega täiskasvanud, vähenedes töövõimega inimesed ja vanemad mehed jõuavad täiendõppeni oluliselt harvem.

SISSEJUHATUS

Tänapäeva maailmas muutub üha olulisemaks täiskasvanud õppija roll – õppimine on vajalik eri eluetappides, aina rohkem peame õppima ümber ja juurde kogu karjääri jooksul. Seda ise-

loomustab kõnekalt fakt, et 2023. aastal osales Eestis neljanädalases ajavahemikus mõnes õppetegevuse vormis ligikaudu 168 000 inimest.¹

Õppimine on vajalik, sest meie maailma mõjutavad üha tugevamalt digitaliseerimine ja automatiseerimine, tekivad uued majandusharud ja ametikohad, samas kui teised hääbuvad ja töösuhted vahelduvad üha kiiremini. Muutumas on ka haridusmaastik ja õppimise viisid – mitmeaastaste õpingute kõrval pakutakse üha rohkem lühiajalisi õppimisvõimalusi, mikrokraadiprogramme ja osakursi, mis võimaldavad lühikeste õpiampsudena teadmiste ja oskuste kiiret uuendamist.

Täiskasvanuhariduse kujunemist mõjutavad mitu osapoolt. Riik loob keskkonna – vajalikud tingimused ja võimalused täiskasvanute pidevaks enesearendamiseks. Tööandjad pakuvad võimalusi rakendada oskusi töökohal ning toetavad oma töötajate oskuste arendamist vastavalt tööandja vajadustele. Haridussüsteem ja koolitusasutused kujundavad õppimise võimalusi, sealhulgas arvestades nii sisu (mida õppida) kui ka vormi (kuidas õppida). Täiskasvanud ise peavad olema valmis ja motiveeritud erinevaid õppimisvõimalusi üles leidma ja kasutama. Täiskasvanuhariduse arenguks on vaja kõigi osapoolte panust.

Läbi aastakümnete on inimarengu aruannetes tööturгу ja haridust ühendava niidina analüüsitud täiskasvanukoolitust.² Peamiste väljakutsetena nimetatakse oskusi nõudvate töökohtade vähesust (mis selgitab ka vähest huvi täiskasvanuõppes osaleda) ning sobivate õppimisvõimaluste kättesaadavust.³ Täiskasvanuhariduse väljakutsed, sealhulgas täiskasvanutele õppimisvõimaluste loomine ning õppimises osalemise ebavõrdsuse vähendamine on olnud Eesti haridus- ja tööturupoliitika oluline osa.

Eesti osalusmäär elukestvas õppes on Euroopa Liidu keskmisest kõrgem.

Alljärgnevas vaatame, kuhu oleme jõudnud elukestvat õpet edendava ühiskonnana ning kui edukad oleme olnud ebavõrdsuse vähendamisel nii rahvusvahelisel areenil kui ka oma riigis. Suutlikkus kaasata oskuste uuendamisse eri ühiskonnagruppe loob eeldused konkurentsivõime suurendamiseks nii igale inimesele, ettevõtetele kui ka Eesti ühiskonnale laiemalt.

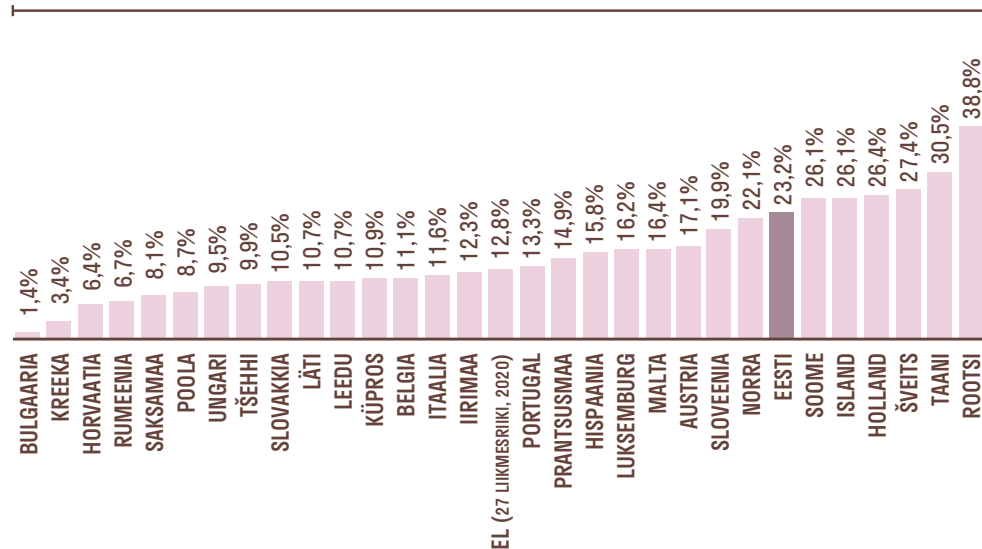
EUROOPA RIIKIDE VAHELISED LÕHED TÄISKASVANUÕPPES ON KASVANUD, ENT EESTI PÜSIB LIIDRIGRUPIS

Täiskasvanuharidus on Euroopa Liidu poliitikas olulisel kohal – ligipääs õppimisele kogu elukaare jooksul on Euroopa sotsiaälõiguste samba üks alustalasid. Uus, 2025. aastal ametisse astunud Euroopa Komisjon rõhutab seda veelgi, olles kuulutanud välja algatuse Oskuste Liit (Union of Skills), mis rõhutab vajadust tagada ligipääs regulaarsele oskuste omandamisele ja uuendamisele.⁴ Viimased Euroopa Komisjoni sihid täiskasvanuhariduse vallas on sõnastatud Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskavas.⁵ Eesmärk on tõsta täiskasvanuhariduses osalemise määra kõigis liikmesriikides – 2030. aastaks peaks ligi 170 miljonit Euroopa täiskasvanut vanuses 25–64 osalema õpingutes igal aastal.⁶ See on 60% kogu Euroopa Liidu täiskasvanud rahvastikust. Selleks et täiskasvanuhariduses osalemine jaotuks ühiskonnas ühtlasemalt ja õppima jõuaksid ka need, kes seda enim vajavad, olid 2025. aastaks seatud eraldi eesmärgid ka vähesema haridusega täiskasvanute ja töötute osalemiseks täiskasvanuhariduses. 2025. aastaks oleks täiskasvanuhariduses pidanud osalema 30% madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutest ja 20% töötajatest. Arvestades Euroopa oskuste tegevuskava lähtekohta, olid need eesmärgid ambitsioonikad ning eeldasid täiskasvanuhariduses osalemise jätkuvat kasvu ning teatud piirini ka liikmesriikide sarnastumist, st mahajääjate kiiremat järelejäädumist kõrge osalusmääraga riikidele.

Eurostati 2023. aasta andmed näitavad, et Eesti on Euroopa riikide võrdluses kõrgel seitsmendal kohal (joonis 1.5.1) – uuringule eelnenud nelja nädala jooksul osales õppetöös 23% täiskasvanutest. Eesti osalusmäär on seega kõrgem kui Euroopa Liidu keskmine (13%), kuid jääb siiski umbes 16 protsendipunkti alla kõrgeima osalusmääraga Rootsil (39%).

Kuigi täiskasvanuhariduses osalemine on Euroopa Liidus keskmiselt kasvanud, on riikide arengus suuri erinevusi. Samuti on märgata, et hoolimata keskmise näitaja kasvust ei ole erinevused liikmesriikide vahel vähenenud ja püsivad

Joonis 1.5.1 Täiskasvanute elukestvas õppes osalemine ELi liikmesriikides, 2023

ALLIKAS: Eurostat⁷

MÄRKUS. Joonisel on näidatud 25–64-aastaste täiskasvanute osakaal, kes vastasid, et on osalenud elukestvas õppes viimase nelja nädala jooksul.

visalt. Seega nihkub Euroopa Liit tervikuna küll oma eesmärkidele lähemale ja õnnestunud on täiskasvanuhariduses osalemise määra keskmine kasv, kuid liikmesriikide ebavõrdsust ei ole õnnestunud hoolimata pingutustest vähendada. Tubli panuse keskmise näitaja kasvu on andnud riigid, kus täiskasvanuhariduses osalemise määra kasv on olnud kiirem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Eesti on üks nendest, sest osalusmäär on kasvanud kuue aastaga ligi 4 protsendipunkti. Arenguveduriteks võib pidada Madalmaid ja Taanit, kes alustasid Eestiga sarnaselt positsioonilt 2018. aastal ja kus täiskasvanuõppes osalemise määra kasv on olnud veelgi kiirem. Ka Sloveenias on olnud kasv tempokas – madalalt stardipositsioonilt alustanud riik on kuue aastaga Eestile järele jõudnud. Teisalt on ka riike, mis on Euroopa üldist kasvutempot aeglustanud, sest täiskasvanuhariduses osalemise määr on olnud nende kuue aasta jooksul aeglasem või on toimunud isegi langus. Näiteks Luksemburgist ja Prantsusmaast on Eesti oma tempokama kasvuga eest ära liikunud. Samuti on kasvu aeglustanud

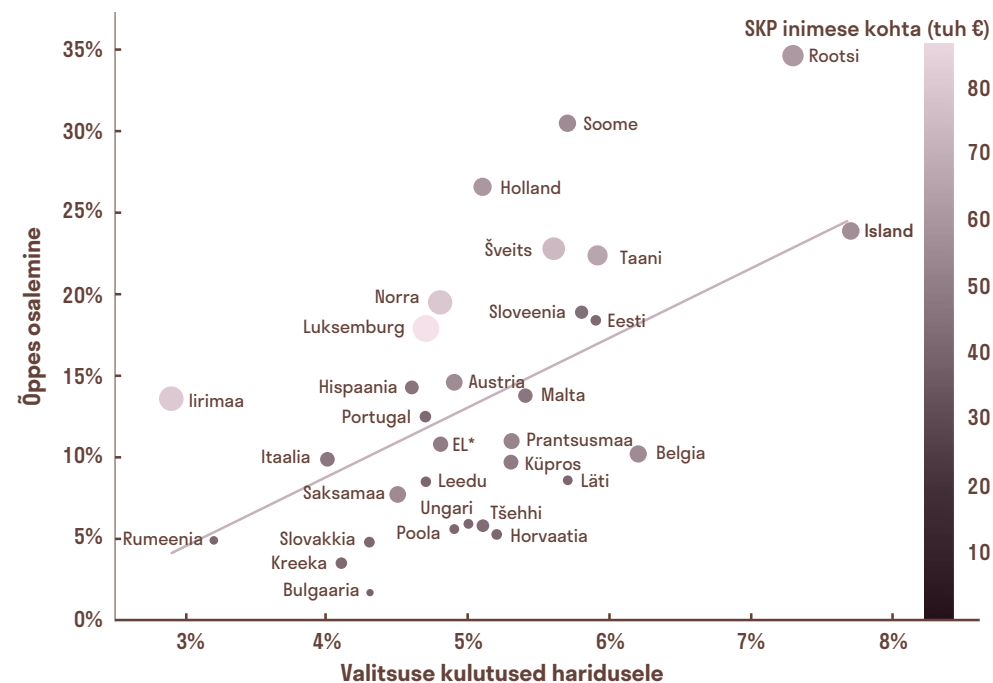
mõned esialgu eesrindlikud riigid, millele Eestil on õnnestunud järele jõuda (nt Šveits ja Soome).

Põhjus, miks Euroopas tervikuna ei ole täiskasvanuhariduses osalemise ebavõrdsus vähenenud, peitub kahes asjaolus. Esiteks on kõrgeima osalusmääraga Rootsi teinud samuti kuue aastaga läbi keskmisest märgatavalt kiirema kasvu ning on seetõttu teistel riikidel eest ära liikunud. Samal ajal ei ole madalaima osalusmääraga riikides (nt Kreeka ja Bulgaaria) õnnestunud seda kuue aastaga kasvatada, mistõttu püsib ebavõrdsus liikmesriikide vahel visalt. Kui Rootsi liigub oma kõrge osalusmääraga teistel eest ära, ei suuda madalama osalusmääraga riigid selles tempos püsida. Seatud eesmärkide saavutamiseks on Euroopa Liidu tasandil seega vajalik mahajääjaid järele aidata ja liikmesriikide ebavõrdsust vähendada. Eestis, kus täiskasvanuhariduses osalemise määr on küllalt kõrge ja seni on liigutud tempokalt Euroopa Liidu eesmärkide suunas, ei ole tarvidust enam positsioneeruda mahajääjate järgi. Konkurentsivõime tagamiseks on vaja seada ambitsioonikamad eesmärgid.

Üks oluline tegur, mis eristab edasijõudnuid ja mahajääjaid, on haridusinvesteeringud. Liikmesriikide kulutused haridusele on otseses seoses täiskasvanuhariduses osalemisega – mida suurem on valitsuse hariduskulutuste osakaal SKPst, seda kõrgem on elanike elukestvas õppes osalemise määr. Eesti kuulub riikide hulka, kus suhteliselt suured hariduskulutused ja ka suhteliselt kõrge elukestvas õppes osalemise määr

(joonis 1.5.2). Täiskasvanuhariduses osalemise määra kasvu vedur Rootsi paistab silma ka suurte hariduskulutustega, samal ajal kui mahajääjad, nagu Kreeka või Bulgaaria, panustavad haridusele ka kõige väiksema osa SKPst. Kuigi hariduskulutused ei ole üksiheses vastavuses täiskasvanuhariduse kulutustega, toetab tugev ja piisavate investeeringutega haridussüsteem laiemalt ka täiskasvanuõpet.

Joonis 1.5.2 Täiskasvanute elukestvas õppes osalemine ja kulutused haridusele ELi liikmesriikides, 2021

ALLIKAS: Eurostat⁸

MÄRKUS. Joonisel on näidatud 25–64-aastaste täiskasvanute osakaal, kes vastasid, et on osalenud elukestvas õppes viimase nelja nädala jooksul. * Euroopa Liidu 27 liikmesriiki, 2020. aasta seis.

HARIDUSLÕHED ON VÄHENEMAS, ENT TÄISKASVANUÕPE ON ENDISELT LEVINUM NAISTE SEAS

Järgnevalt võtame vaatluse alla täiskasvanuhariduses osalemise ebavõrdsuse Eesti-siseselt, sealhulgas erinevate ühiskonnarühmade vahel.

2023. aastal osales elukestvas õppes 23% eestimaalastest ning see näitaja on kuue aastaga kasvanud 7% (16% 2018. aastal). Kõige madalam osalusmäär 2023. aastal kuni põhiharidusega täiskasvanute seas (10%) ning kõige kõrgem kõrgharidusega täiskasvanute seas (34%). Täiskasvanuõppes on ka suured soolised erinevused, mis kasvavad haridustasemega. Kuni põhiharidusega inimeste seas ei ole soolisi erinevusi, on kõrgharidusega naistest osalenud õppes 37% ning kõrgharidusega meestest 29%. Ka 50–64-aastased naised osalevad täiskasvanuõppes rohkem kui mehed nooremas vanusegrupis (25–49-aastased)

ning teistest rahvustest pärit naised osalevad rohkem kui Eesti mehed. Võib öelda, et kõige enam uuendavad oma oskusi täiskasvanuõppes noored (25–49-aastased) kõrgharidusega naised. Üllatavalt on kõige innukamad täiskasvanuhariduses osalejad töötud naised, kellest on õppes osalenud 32%, mida on isegi rohkem kui hõivatud naiste seas. See peegeldab väga häid õppevõimalusi töötutele, samas kui töötud mehed kasutavad neid võimalusi oluliselt harvem (17%). Väga madala osalusmääraga paistavad silma kuni põhiharidusega mehed ja naised (vastavalt 10% ja 11%), tööturul mitteaktiivsed mehed (10%) ning vähenenud tööviimega mehed (7%). Oluline on seejuures siiski märkida, et hariduses osalemine on kasvanud eranditult kõigi analüüsitud täiskasvanute gruppide lõikes Eestis, üksnes kasvu tempo on olnud erinev.

Hindamaks ebavõrdsuse muutust ajas, analüüsisime sarnastumise näitajaid. Vaatame esmalt, kuidas on muutunud erinevused ühiskonnarüh-

made vahel. Andmed viitavad, et samal ajal kui täiskasvanuhariduses osalemise määr on üle aastate kasvanud, on elanikkonnarühmade erinevust iseloomustav variatsioonikordaja vähenenud, kuigi ainult 6 protsendipunkti võrra (joonis 1.5.3). See viitab, et gruppidevaheline ebavõrdsus täiskasvanuhariduses osalemisel on aja jooksul mõnevõrra vähenenud.

Kõige enam uuendavad oma oskusi täiskasvanuõppes 25–49-aastased kõrgharidusega naised.

Ebavõrdsuse vähenemise mehhanismide analüüsist on näha, et algselt madalama täiskasvanuhariduses osalemise määraga rühmade seas on kasv olnud pisut kiirem kui kõrgema määraga rühmades, mistõttu on toimunud järelejäädmine. Selle iseloomustamiseks vaatame, kas õppes osalemise kasvu määr üle aastate on pöördvõrdeliselt seotud määraga perioodi alguses. Ilmneb, et kui osalusmäärade erinevused jätkavad kahanemist samas tempos, jõuaks madalama osalusmääraga rühmad poole võrra lähemale kõrgema osalusmääraga rühmadele umbes seitsme-kaheksa aasta jooksul (kordaja väärtus $-0,09$, p väärtus $0,04$). Ebavõrdsuse vähenemine on seega toimunud suhteliselt aeglasel tempos.

Ajalisi erinevusi rühmade õppes osalemises iseloomustab ka see, kuidas rühmade osalusmäär on muutunud võrreldes kõige kõrgema osalusmääraga rühmaga, antud juhul kõrgharidusega täiskasvanutega. Ilmneb, et kuigi keskmiselt on madalama osalusmääraga rühmad järele jõudnud, ei ole kõigi rühmade üleselt kõrgharidusega täiskasvanutele olulist lähenemist toimunud. Erinevus kõrgharidusega täiskasvanutest on aja jooksul mõnevõrra suurenenudki. See viitab, et täiskasvanuhariduse võimalustest lõikavad enim kasu kõrgelt haritud inimesed, samas kui paljude teiste ühiskonnagruppideeni need võimalused nii suures ulatuses ei jõua.

Üle aastate on Eestis kõige madalama täiskasvanuhariduses osalemise määraga silma paistnud madala haridusega (kuni põhiharidusega) ja

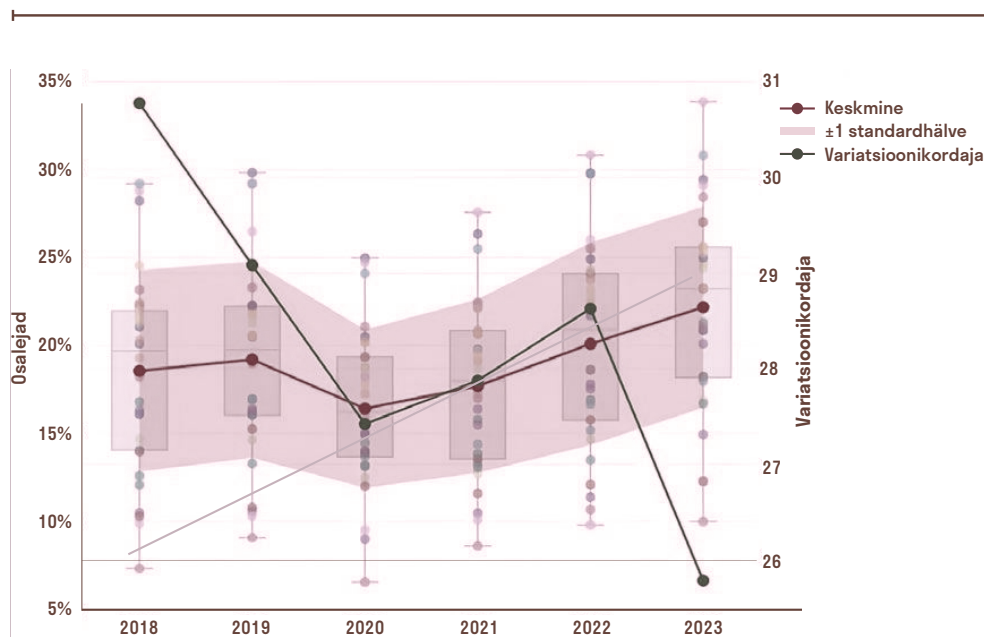
kõrgemas eas täiskasvanud (55–64-aastased). Siiski oleme paremas seisus kui paljud teised Euroopa riigid, kus osalusmäär nendes rühmades on oluliselt madalam. Kui Euroopa Liidu keskmine kõrgemas eas täiskasvanute osalusmäär on 5%, siis Eestis on see 10%, ning kui Euroopa Liidu keskmine vähese haridusega täiskasvanute osalusmäär on 8%, siis Eestis 15%. Eestile on ka iseloomulik osalusmäärade kasv mõlemas grupis (võrreldes 2020. aastaga vastavalt 6 ja 3 protsendipunkti). Madala haridustasemega või vanemates vanusegruppides täiskasvanuhariduses innukama osalemise poolest paistavad Euroopas silma taas Põhjamaad, osutades sellele, et neis riikides suudetakse rakendada tõhusaid kaasavaid täiskasvanuõppe programme. Liikmesriikide erinevused nendes gruppides seejuures oluliselt vähenenud ei ole. Erinevused püsivad tugevalt ka madalama osalusmääraga gruppide seas ning hoolimata meetmetest ja eesmärkidest hõlmata täiskasvanuhariduses kõiki ühiskonnagruppe, ei ole need ambitsioonid realiseerunud ja riikidevahelised erinevused on endiselt suured.

KOKKUVÕTE: EESTI VAJAB AMBITSIOONIKAMAID EESMÄRKE TÄISKASVANUHARIDUSES

Käesolev inimarengu aruanne uurib Eesti ühiskonna hariduslõhesid. Täiskasvanuhariduses on pidevalt kehtinud seaduspära, et uusi teadmisi ja oskusi omandavad rohkem need, kellel on neid juba eelnevast enam kogutud, ning märksa vähem need, kes neid kõige rohkem vajaksid. Sotsiaalteadlased on seda nimetanud ka Matteuse efektiks ehk paremuse kuhjumiseks, mis viitab sellele, et hariduse ja oskuste omandamise eelseid saavad rohkem need, kellel on juba varem parem ligipääs haridusele või muud ressursid, mis aitavad neil õppimisvõimalusi maksimeerida. Meie analüüsimise hariduslõhesid täiskasvanuhariduse vaatest. Teades, et nii Euroopa Liidus kui ka Eestis on tehtud pingutusi täiskasvanuhariduse edendamiseks, analüüsime, kas see on viinud ka ebavõrdsuse vähenemiseni täiskasvanuõppes viimase kuue aasta jooksul.

Euroopa riikide andmed kinnitavad, et kuigi Euroopa liigub tervikuna oma eesmärkidele tasapisi lähemale (täiskasvanuhariduses osalemine on kasvamas Euroopa riikide seas keskmis-

Joonis 1.5.3 Elukestvas õppes osalemise sarnastumise näitajad

ALLIKAS: Statistikaamet⁹

MÄRKUS. Variatsioonikordaja on suhtarv, mis näitab andmete hajuvust võrreldes keskmisega. Kordaja väärtuse vähenemine viitab sellele, et elanikkonnarühmade erinevused on vähenenud.

selt), ei ole õnnestunud liikmesriikide ebavõrdsust oluliselt vähendada. Kui Rootsi liigub oma kõrge osalusmääraga teistel eest ära, ei suuda madalama osalusmääraga riigid tempos püsida. See rõhutab, et seatud eesmärkide saavutamiseks Euroopa Liidu tasandil on vajalik mahajääjate järeleaitamine, sealhulgas haridusinvesteeringute kasv, aga ka parimate praktikate jagamine riikide vahel, et vähendada liikmesriikide ebavõrdsust. Eestis, kus täiskasvanuhariduses osalemise määr on küllalt kõrge ja on seni liigutud tempokalt Euroopa Liidu eesmärkide suunas, ei ole tarvidust enam positsioneeruda mahajääjate järgi ning konkurentsivõime tagamiseks on vaja seada ambitsioonikamad eesmärgid.

Samuti paistab positiivselt silma, et Eesti-siseselt on täiskasvanuõppes osalemine kasvanud eranditult kõikides meie analüüsitud ühiskonnagruppides. Sealjuures on kasv olnud mõnevõrra kiirem nendes gruppides, kus osaluse esialgne määr 2018. aastal oli madalam, st toimunud on mahajääjate järelejäädmine kõrgema osalusmääraga rühmadele. Ka gruppide osalusmäärade erinevuste suhteline suurus on vähenenud, mis tähendab, et erinevused ühiskonnarühmade vahel on

väiksemaks muutunud. Kuivõrd üle kõigi gruppide ei ole toimunud olulist lähenemist kõrgharidusega täiskasvanutele kui kõige kõrgema osalusmääraga grupile, on oluline silmas pidada, et investeeringud täiskasvanuhariduses osalemiseks jõuaksid rohkem mahajäävate gruppideni (väheste haridusega, 55–64-aastased, mitteaktiivsed, vähenenud töövõimega täiskasvanud). Eestis on suured soolised lõhed täiskasvanuhariduses, mistõttu on kõige edukamad õppes osalejad kõrgharidusega naised. Kõnekas on asjaolu, et väga head õppes osalejad on töötud naised, mis viitab tööturuteenuste (eelkõige oskustega seotud teenuste) heale kättesaadavusele töötuse ajal. Samal ajal on töötud mehed neid võimalusi kasutanud oluliselt harvem (erinevus 15 protsendipunkti). Seega on olulised sihistatud investeeringud ning strateegiad ja tegevused just nende sihtrühmade leidmiseks, nende osaluse motiveerimiseks, positiivse õpikogemuse pakkumiseks ning olemasolevate võimaluste tutvustamiseks. Üldine täiskasvanuhariduse rahastus võib viia ebavõrdsuse suurenemiseni, sest võimalustest haaravad kinni need grupid, kes teistel niigi kiiresti eest ära lähevad (eelkõige kõrgharidusega täiskasvanud).

Andmestik. Selles artiklis kasutame ühtlustumise (või konvergenti) mõõdikuid, mis võimaldavad analüüsida seda, kuivõrd toimub ühtlustumine analüüsitava indikaatori lõikes ajas ning milliste mehhanismide kaudu see avaldub (ühtlustumise mõõdikuid on põhjalikumalt analüüsinud Eurofond¹⁰). Hindame ühtlustumist nii Euroopa liikmesriikide vahel kui ka Eesti ühiskonna rühmade vahel. Analüüsiv indikaator on täiskasvanuhariduses osalemine viimase nelja nädala jooksul. Täiskasvanuhariduse all mõistame osalemist nii tasemeõppes kõigil õppetasemetel kui ka täiendkoolituses (nt tööalased koolitused või enesetäienduskursused) vanusegrupis 25–64. Kuigi uuemates käsitlustes analüüsitakse täiskasvanuhariduses osalemist viimase 12 kuu jooksul, ei võimalda see hiljuti kasutusele võetud indikaator analüüsida piisavalt pikka ajaperioodi. Euroopa riikide andmete analüüsiks kasutame Eurostati andmestikku ning Eesti-siseseks analüüsiks Statistikaameti tööjõu-uuringu andmestiku vastavaid näitajaid. Viimane andmestik iseloomustab täiskasvanuhariduses osalemist 27s isikute rühmas järgmiste tunnuste alusel: sugu, vanus, rahvus, haridus, piirkond, töövõime, tööturu staatus, leibkonna sissetulek (jaotatuna kvartiilidesse) ning laste olemasolu leibkonnas. Kasutame analüüsi kirjutamise hetkel viimaseid saadaolevaid, s.o 2023. aasta andmeid.

PEEGELDUS

Anneki Teelahk

Sündmused tööturul näitavad, et muutusteks tuleb valmistuda, sest tänapäeval on tarvis hoopis teistsuguseid oskusi kui aastakümneid tagasi. Oluline on olla valmis enesetäiendamiseks või millegi sootuks uue juurde õppimiseks. Konkurentsipüsimiseks on elukestev õpe mõõdapääsmatu.

Täiskasvanuhariduses osalemise määra kasv Eestis on olnud kiire, oleme Euroopa riikide seas kõrgel kohal. Eesti on teinud olulisi haridusinvesteeringuid, hariduse omandamine on muutunud paindlikumaks, hariduslõhed on vähenemas, üha rohkem inimesi jõuab ümber- ja täiendõppesse. Muutunud ja muutumas on haridusmaastik ja õppimise viisid. Tasemeõppele ja täiendkoolitustele lisaks on võimalik omandada teadmisi lühikursustel ja mikrokraadiõppes.

Nagu teisteski Euroopa Liidu riikides, kehtib Eestis seaduspära, et täiskasvanuõppesse asuvad enam need, kellel on varem kõrgem haridustase või muud ressursid, mis toetavad nende ligipääsu haridusele. Seega vajame ambitsioonikamaid eesmärgi, et aidata mahajääjaid ja vähendada ebavõrdsust.

Kuidas tagada elujõulisus ja areng?

Eestikeelsele haridusele ülemineku otsus on ajalooline eelkõige sellepärast, et see on ühise väärtusruumi loomise alus ka täiskasvanuõppes. Kui rasked otsused on tehtud, tuleb keskenduda nende elluviimise toetamisele. See on üks järgnevate aastate olulisemaid eesmärgi ja puudutab ka täiskasvanuharidust.

Täiskasvanuhariduse arenguks on jätkuvalt vaja kõigi osapoolte panust, sealhulgas ettevõtluspoliitikat, ümberõppevõimalusi, tööturuteenuseid ja sotsiaalkaitsemeetmeid.

Oluline on haavatavate sihtgruppide motivatsiooni ja enesehinnangu toetamine ning segregatsiooni vähendamine.

Suurendada tuleb hariduse paindlikkust (mikrokraadiprogrammid, mikrovalifikatsioonid, VÕTA põhimõtete laialdasem rakendamine, töökohapõhine õpe, piirkondlikud programmid).

Kõike, mis on täna hästi, tuleb hoida ja arendada. Jätkata tuleb ülikoolide ja teadlaste kaasamist, OSKA programmi jne.

Toetada tuleb tegijaid ja koostööd, arendada võrgustikke. Rohkem tuleb rääkida sellest, mis on hästi, kritiseerida oskavad kõik hiilgavalt.

VIIDATUD ALLIKAD

1. TT161: 25–64-aastaste elukestvas õppes osalemine nelja viimase nädala jooksul soo ja isikute rühma (vanuserühm, rahvus, haridustase, piirkond) järgi. – Statistikaamet.
2. M. Lauristin, Taasiseseisvunud Eesti kolm aastakümnet inimarengu luubi all. Ülevaade Eesti inimarengu aruannete sisust 1995–2020 (Eesti Koostöö Kogu, 2021).
3. M. Lauristin, Taasiseseisvunud Eesti kolm aastakümnet inimarengu luubi all. Ülevaade Eesti inimarengu aruannete sisust 1995–2020 (Eesti Koostöö Kogu, 2021).
4. European Commission, Union of Skills communication. COM(2025) 90 final (2025).
5. Euroopa Liidu Nõukogu, Nõukogu resolutsioon, mis käsitleb uut Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava 2021–2030. – Euroopa Liidu Teataja C 504, 14.12.2021.
6. Euroopa Liidu Nõukogu, Nõukogu resolutsioon, mis käsitleb uut Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava 2021–2030. – Euroopa Liidu Teataja C 504, 14.12.2021.
7. Participation rate in education and training (last 4 weeks) (trng_ifse_01). Database. – Eurostat.
8. Participation rate in education and training (last 4 weeks) (trng_ifse_01). Database. – Eurostat; Expenditure on social protection by type of expenditure (spr_exp_type). Database. – Eurostat; Expenditure on social benefits by function (spr_exp_func). Database. – Eurostat; Real GDP per capita (sdg_08_10). Database. – Eurostat.
9. TT161: 25–64-aastaste elukestvas õppes osalemine nelja viimase nädala jooksul soo ja isikute rühma (vanuserühm, rahvus, haridustase, piirkond) järgi. – Statistikaamet.
10. Eurofound, Upward convergence in the EU: Concepts, measurements and indicators (Publications Office of the European Union, 2018).

